

MALTA

QORTI CIVILI

PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF

JOSEPH R. MICALLEF

Seduta ta' l-20 ta' Mejju, 2015

Citazzjoni Numru. 728/2004

Stephen **CAMILLERI**

vs

Wayne **FARRUĠIA**

Il-Qorti:

Rat l-Att ta' Citazzjoni mressaq fid-29 ta' Settembru, 2004, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, l-attur talab li din il-Qorti (a) ssib li l-imħarrek waħdu jaħti bit-traskuraġni, nuqqas ta' ħila u nuqqas ta' ħarsien tar-regolamenti tas-sewqan, għall-incident li seħħ fit-3 ta' Ottubru, 2002, fi Triq Nazzjonali, f'Tal-Pieta', meta waqt li kien riekeb rota ntlaqat mill-vettura tal-għamla *Peugeot 306* registrata BAA-125 misjuqa mill-

imħarrek u f'liema incident huwa ġarrab ġrieħi li ma jgħaddux; (b) tillikwida d-danni mġarrba minnu f'dak l-incident; u (ċ) tikkundanna lill-imħarrek biex jagħmel tajjeb għad-danni mġarrbin minnu billi jħallsu s-somma hekk likwidata bħala danni. Talab ukoll l-ispejjeż u l-imgħaxijiet legali b'seħħ minn dakinhar li ssir il-likwidazzjoni tad-danni fis-sentenza sal-jum tal-ħlas effettiv;

Rat id-degriet tagħha tat-8 ta' Ottubru, 2004, li bih tat direttivi lill-attur dwar it-tressiq tal-provi min-naħa tiegħu;

Rat in-Noti u d-dokumenti mressqin mill-attur b'ħarsien tal-imsemmi degriet;

Rat id-degriet tagħha tal-20 ta' Settembru, 2005¹ li bih ordnat in-notifika tal-atti lill-imħarrek u tatu direttivi dwar it-tressiq tal-provi min-naħa tiegħu;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa mill-imħarrek fit-28 ta' Novembru, 2005, li biha laqa' għall-azzjoni attriċi billi ċaħad li huwa kien b'xi mod jaħti għal dak li ġara jew li kien responsabbli li jikkumpensa lill-attur għal xi dannu minnu pretiż. Seħaq li kien l-attur innifsu li kien jaħti għal dak li ġralu, billi għall-għarrieda qaleb minn korsija għal oħra hu u jsuq ir-rota tiegħu bla ma qies x'kien hemm madwaru meta għamel hekk;

Rat id-degriet tagħha tal-24 ta' Marzu, 2006, li bih qiegħdet il-kawża fuq il-Lista ta' Kawżi Qabel is-Smigħ (*pre trial*) u ħatret lill-Avukat Maria Dolores Gauċi bħala Assistent Ġudizzjarju biex tmexxi dik il-fażi tal-kawża;

Rat il-verbali tas-seduti mizmuma mill-imsemmija Assistent Ġudizzjarju u l-provi mressqa quddiemha mill-partijiet;

Rat id-degriet tagħha tat-28 ta' Mejju, 2008², li bih ħatret lill-kirurgu Frederick Żammit Maempel bħala perit mediku biex jeżamina lill-attur u biex jgħid jekk dan ibatix minn xi debilita' li ma tgħaddix u, f'dak il-każ, f'liema grad;

Rat ir-Relazzjoni mressqa mill-perit mediku msemmi fit-18 ta' Lulju, 2008³, u minnu maħlufa f'idejn ir-Registratur tal-Qrati fit-22 ta' Ottubru, 2008;

¹ Paġġ. 31 – 2 tal-proċess

² Paġġ. 131 tal-proċess

³ Paġġ. 136 – 9 tal-proċess

Rat il-verbal tas-seduta miżmuma mill-Assistent Ġudizzjarju fit-22 ta' Ottubru, 2008⁴, li biha l-partijiet iddikjaraw li ma kienx għad fadlilhom provi aktar x'iressqu u qablu dwar żmien li fih kellhom iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat id-degriet tagħha tat-22 ta' Ottubru, 2008⁵, li bih qiegħdet il-kawża fuq il-lista ta' kawżi għas-smiġħ;

Rat il-verbali li fihom il-partijiet iddikjaraw li kienu qegħdin ifittxu li jaslu f'arranġament bejniethom barra l-Qorti;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-attur fl-14 ta' Jannar, 2010⁶;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrek fl-4 ta' Marzu, 2010⁷, bi twegiba għal dik tal-attur;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Semgħet it-trattazzjoni ulterjuri tal-avukat tal-attur;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degrieti tagħha li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni għad-danni wara li l-attur intlaqat minn karozza waqt li kien riekeb rota. L-attur kien qed isuq rota fi triq pubblika u ntlaqat minn karozza misjuqa mill-imħarrek hekk kif qaleb il-korsija. Jgħid li bid-daqqa li qala' garrab għrieħi li ma jfiqux u jippretendi li l-imħarrek waħdu kien jaħti għal dak li għalu u jrid li jingħata ħlas b'kumpens għal daqshekk. Billi l-imħarrek baqa' jtenni li ma kienx jaħti għal dak li għalu l-attur u naqas li jersaq għal-likwidazzjoni tad-danni mgarrbin minnu, l-attur kellu jiftaħ din il-kawża;

⁴ Paġ. 140 tal-proċess

⁵ Paġ. 145 tal-proċess

⁶ Paġ. 153 – 7 tal-proċess

⁷ Paġ. 159 – 161 tal-proċess

Illi l-imħarrek jishaq li hu bl-ebda mod ma jaħti għal dak li ġara, għaliex dak li ġara ma kienx minħabba n-negliġenza jew it-traskuraġni tiegħu, iżda minħabba n-nuqqasijiet tal-attur innifsu li qaleb il-korsija għall-għarrieda bla ma qies x'kien hemm madwaru;

Illi mill-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża jirriżulta li ffit qabel is-sebgħa ta' filgħodu tat-3 ta' Ottubru, 2002⁸, l-attur kien riekeb rota tiela' matul Triq l-Indipendenza, f'Tal-Pieta'⁹, lejn Triq Nazzjonali fid-direzzjoni tal-Bieb tal-Bombi. F'dik il-parti t-triq hija għat-telgħa u hija asfaltata tajjeb u mdawla bi dwal tat-triq u tikkonsisti f'żewġ korsiji li waħda minnhom ixxaqleb lejn ix-xellug għal fejn Bieb il-Bombi u l-oħra, ta' barra, tibqa' sejra dritta għal taħt il-flyover ta' Triq Nazzjonali fi Blata l-Bajda. L-attur jgħid li kien qiegħed jaqdef qrib il-bankina (li tiġi fuq ix-xellug tiegħu) fuq il-korsija ta' ġewwa;

Illi dak inhar tal-incident, l-attur kellu tmienja u tletin (38) sena. Huwa jaħdem bħala direttur ma' kumpannija li kellha fabbrika fil-Marsa. L-attur kien telaq għax-xogħol mis-Swieqi fejn kien joqgħod lejn il-Marsa fejn kien jaħdem. L-attur kien xtara r-rota tiegħu is-sena ta' qabel¹⁰ għall-prezz ta' elf u tmien mitt lira Maltin (Lm 1,800)¹¹;

Illi f'xi ħin l-attur bidel il-korsija u ttajjar mill-karozza misjuqa mill-imħarrek li kienet qiegħda tinsaq fuq il-korsija ta' barra fl-istess direzzjoni¹². Il-vettura misjuqa mill-imħarrek ħalliet "*brake mark*" li kien rilevat mill-Pulizija meta fasslu l-iskizz tal-incident¹³. Dak il-ħin kien tiela' traffiku fuq il-korsija ta' ġewwa matul it-triq li matulha kien qiegħed jaqdef l-attur: huwa jgħid li dak il-ħin ma kienet tielgħa l-ebda vettura fuq il-korsija ta' barra¹⁴. L-imħarrek jgħid li kien qiegħed isuq fuq il-korsija ta' barra bil-ħsieb li jibqa' dieħel taħt il-flyover tal-Bombi fid-direzzjoni lejn Blata l-Bajda¹⁵;

Illi, mad-daqqa li ħa, l-attur ittajjar minn fuq ir-rota u ġarrab ksur tal-għadma femorali ta' r-rigel xellugi tiegħu u kellu wġiġħ f'rasu tant li ntilef minn sensih għal ffit tal-ħin. Ittieħed l-isptar minnufih wara l-incident u saritlu operazzjoni u nżamm għall-kura fi sptar privat;

⁸ Dok "RE", f'paġġ. 35 – 8 tal-proċess

⁹ Fir-rapport tal-Pulizija jingħad li t-triq kienet "Triq Nazzjonali, Bombi" li mhuwiex il-każ

¹⁰ Xhieda ta' Franco Muscat 3.4.2008, f'paġ. 124 tal-proċess

¹¹ Li jġibu € 4,192.87 fi flus tal-lum. Dok "B", f'paġ. 10 tal-proċess

¹² Affidavit tiegħu Dok "SC1", f'paġ. 23 tal-proċess

¹³ Dok "A", f'paġ. 6 tal-proċess; xhieda Maġġur Martin Cordina 13.11.2006, f'paġ. 66 tal-proċess

¹⁴ Affidavit attur *ibid*

¹⁵ Xhieda tiegħu 12.11.2007, f'paġ. 90 tal-proċess

Illi mill-provi mressqa, il-ħsara fil-karozza misjuqa mill-imħarrekk kienet fuq quddiem fil-baxx, qrib il-pjanċa tar-registrazzjoni, għalkemm l-imħarrekk jixhed li l-ħsara kienet x'aktarx ixxaqleb lejn in-naħa tal-fanal tax-xellug¹⁶. Ir-rota li kien riekeb l-attur inqabdet taħt ir-rota ta' quddiem tal-karozza misjuqa mill-imħarrekk li baqgħet wieqfa fil-korsija ta' barra¹⁷ u r-rota baqgħet mgħaffġa taħtha u ġarrbet ħsarat hekk kbar li ma kenitx tissewwa¹⁸. L-attur ma kienx assikuraha r-rota¹⁹;

Illi missier l-attur kien qiegħed isuq matul l-istess triq ftit tal-ħin wara li seħħ l-inċident hu u wkoll kien sejjer għax-xogħol lejn il-fabbrika tal-Marsa u laħaq lil ibnu mixħut għal tulu mal-art²⁰. L-inċident ma rahx, iżda ibnu l-attur seta' jtkellem dak il-ħin, minkejja li kien muġuġħ;

Illi l-attur dam madwar tmien (8) ġimgħat ma jidħolx għax-xogħol. Huwa kellek konsulent mediku biex jerga' jarah għall-ħabta ta' l-aħħar ta' Settembru tal-2004 u dan sab li l-attur kien għadu jbati mill-effetti tad-daqqa u tal-waqgħa²¹. Wara l-inċident, l-attur baqa' fl-impieg li kellu qabel u baqa' jsuq ir-rota, imma waqqaf attivitajiet oħrajn li kien jagħmel qabel l-inċident. Matul is-smiġħ tal-kawża, u b'mod partikolari meta rah l-espert mediku maħtur mill-Qorti, ħareġ li fl-2005 l-attur kellu inċident ieħor waqt li kien riekeb ir-rota u raġa' kien operat²²;

Illi l-kawża nfetħet fid-29 ta' Settembru tal-2004;

Illi għal dak li jirrigwarda l-konsiderazzjonijiet legali marbutin mal-każ l-Qorti tibda biex turrileva li d-**dinamika tal-ħabta** ma jidhirx li tippreżenta stampa kumplikata. Madankollu, il-Qorti tħoss li għandha tagħmel preċiżazzjoni. Jekk il-ħin li l-attur jgħid li seħħ l-inċident huwa kif tabilħaqq jgħid hu, l-inċident seħħ qabel tluġħ ix-xemx. Dak inhar (fit-3 ta' Ottubru) ix-xemx titla' ftit aktar tard u fis-sebġħa neqsin kwart ikun beda jisbaħ iżda żgur mhux "ġja sebaħ sew" kif jgħid fl-affidavit tiegħu²³. Dan ifisser li x'ħin l-attur ittajar minn fuq ir-rota tiegħu mill-karozza misjuqa mill-imħarrekk, ma kienx hemm f'dik il-parti tat-triq dik il-qawwa ta' dawl li jkun hemm aktar tard matul il-jum, l-iżjed meta wieħed iqis ukoll li t-triq fil-parti fejn saret il-ħabta għandha medda ta' sigar għoljin tul iż-żewġ naħat tagħha li jżidu d-dell;

¹⁶ *Ibid* f'paġ. 91 tal-proċess

¹⁷ Xhieda tas-Surġent Maġġur Martin Cordina 13.11.2006, f'paġ. 64 tal-proċess

¹⁸ Xhieda ta' Franco Muscat *ibid*

¹⁹ Xhieda tiegħu 3.4.2008, f'paġ. 128 tal-proċess

²⁰ Affidavit ta' Joseph Camilleri Dok "JC1", f'paġ. 26 tal-proċess

²¹ Dok "C", f'paġġ. 16 – 7 tal-proċess

²² Rapport mediku, f'paġ. 136 tal-proċess

²³ Dok "SC1", f'paġ. 23 tal-proċess

Illi ż-żewġ partijiet jaqblu li huma kienu għaddejnin fl-istess direzzjoni. L-attur kien riekeb rota u sa ċertu waqt kien fuq il-korsija ta' ġewwa l-eqreb għall-bankina; l-imħarrek jaqbel ma' dan. Il-parti fejn kienu għaddejnin il-partijiet kienet xi ffit għat-telgħa, u dwar dan jaqblu wkoll il-partijiet. L-imħarrek kien qiegħed isuq karozza u, x'hin seħħ l-inċident, dan ġara fuq il-korsija ta' barra, jiġifieri lejn in-nofs tat-triq. Mhux kontestat ukoll li meta saret il-ħabta l-attur kien quddiem il-vettura tal-imħarrek, għalkemm l-imħarrek jgħid li l-ħabta seħħet meta l-attur u hu kienu biswit xulxin u li kien l-attur li ħareġ fuq il-korsija ta' barra għall-għarrieda. Dak li ma jaqblux dwaru l-partijiet huwa kif l-attur bidel il-korsija u jekk l-imħarrek kienx il-ħin kollu huwa wkoll fil-korsija ta' barra ta' dik il-medda tat-triq;

Illi l-Qorti tifhem li l-istħarriġ tagħha dwar min jaħti għall-ħabta jrid isir kemm fid-dawl tal-fatti aċċertati li joħroġu mill-provi mressqa, u kif ukoll mit-tħaddim ta' prinċipji stabiliti li jirregolaw il-każ. Il-fatt waħdu li ż-żewġ partijiet iżommu fehmiet li ma jaqblux ma' ta' xulxin, u miżjuda b'doża qawwija ta' interpretazzjoni suġġettiva ta' dak li jkun seħħ tassew, ma għandhiex tkun ta' xkiel biex il-Qorti tasal għall-fehma tagħha;

Illi mill-provi mressqa joħroġ ċar li r-rota tal-attur intlaqtet mill-parti ta' quddiem tal-karozza misjuqa mill-imħarrek; joħroġ ukoll li mal-ħabta l-karozza ma tkaxkritx u li r-rota misjuqa mill-attur inqabdet taħtha; joħroġ ukoll li, qabel ma seħħet il-ħabta, l-imħarrek ried iwaqqaf il-karozza tant li ħalla marka dritta tar-rota ta' tul ta' disa' (9) metri qabel ma ntliaqtet ir-rota li fuqha kien riekeb l-attur; u joħroġ ukoll li meta l-attur ittajar minn fuq ir-rota huwa tar 'il quddiem u spiċċa xkanat mal-art quddiem il-karozza misjuqa mill-imħarrek u ma ħabatx ma' xi parti tal-istess karozza (għallanqas ma tħallew l-ebda marki fuq il-karozza li juru li l-attur ħabat ma' xi parti minnha qabel waqa' fl-art);

Illi fid-dawl ta' dawn il-kostatazzjonijiet fattwali li saru, wieħed jipprova jwettaq apprezzament xieraq tal-verżjonijiet tal-partijiet li minnu wieħed jimxi għall-kwestjoni tad-determinazzjoni tal-ħtija ta' dak li seħħ;

Illi għar-rigward tal-**kwestjoni tal-apprezzament tal-provi**, huwa prinċipju stabilit fil-qasam tal-inċidenti tat-triq li, fejn il-verżjonijiet tal-partijiet f'kawża jkunu tali li ma jaqblu f'xejn jew inkella b'mod estensiv, il-Qorti trid tqis liema waħda minn tali verżjonijiet hija l-aktar waħda attendibbli u toqgħod magħha. Huwa biss fejn il-Qorti ma tkunx tista' tasal għal konvinciment partikolari favur verżjoni l-waħda jew l-oħra li, bħala regola, għandha tqis li ż-żewġ partijiet jaħtu ndaqs għall-inċident li

jkun²⁴. Min-naħa l-oħra, jekk kemm-il darba ż-żewġ verżjonijiet ikunu tali li jistgħu jitqiesu plawsibbli u ta' min joqgħod fuqhom mingħajr ma tkun tispikka xi ċirkostanza oħra dominanti li tikkonvinċi l-fehma tal-Qorti lejn naħa jew l-oħra, hemmhekk il-Qorti tkun trid iddur lejn ir-regola li min jallega jrid jipprova u, jekk kemm-il darba dik il-prova ma tingabx, il-Qorti jkollha tqis li l-parti attriċi tkun naqset milli twettaq il-parti probatorja tagħha kif meħtieġ u kif mistenni li jsir²⁵;

Illi l-Qorti sejra tqis ukoll il-kwestjoni (mqanqla mill-imħarrek bħala d-difiża ewlenina tiegħu) tal-bdil tal-karreġġata min-naħa tal-attur. Ma hemm l-ebda dubju (u din jistqarrha l-attur innifsu) li, f'xi waqt meta kien qed joqrob għal dik il-parti tat-triq li naħa titla' lejn il-Floriana u l-oħra tgħaddi taħt il-mina tal-*flyover* li tagħti għal Blata l-Bajda, li l-attur bidel il-korsija u b'hekk ried jagħmel manuvra tal-qsim tal-karreġġata;

Illi l-manuvra ta' bdil ta' karreġġata hija fattur rilevanti dwar il-ħtija f'ħabta jew inċident li jseħħ meta tkun qiegħda jew minnufih wara li ssir manuvra bħal dik. Kemm hu hekk, jista' jkun hemm ċirkostanzi fejn sewwieq li jkun ġej minn wara vettura oħra ma jkunx jaf x'sejjer isir u ma jkunx jista' jipprevedi l-imġieba tal-vettura li tkun fuq quddiem tiegħu: dan iseħħ meta s-sewwieq ta' quddiem ifettillu jibdel il-korsija u jidhol f'dik tas-sewwieq li ġej minn warajh²⁶ għall-għarrieda u jaħsad lil dan. Dan jgħodd ukoll f'każ li s-sewwieq ta' quddiem ikun għamel sinjal li sejjer jaqleb il-korsija jew ser idur għal xi ġenb²⁷, u dan billi l-mixegħla waħedha tal-*indicator* mhijjex liċenzja li tagħti jedd assolut lis-sewwieq li jkun u teħilsu minn kull responsabbiltà rigward kull min ikun ġej warajh;

Illi madankollu l-prova li s-sewwieq ta' quddiem wettaq manuvra azzardata bħal din irid iressaqha s-sewwieq li kien ġej minn wara. F'din il-kawża, din hija d-difiża waħdanija li ressaq l-imħarrek. Huwa jixli lill-attur li daħal fil-korsija ta' barra ħin bla waqt u meta kienu qrib xulxin u ġabu f'qagħda li ma setax jevita l-ħabta. Biex tirnexxi din id-difiża, l-imħarrek ried iġib provi xierqa u tajbin biżżejjed, u mhux joqgħod fuq sempliċi allegazzjoni. Issa, f'dan il-każ, kif ingħad, l-attur kien qiegħed isuq rota f'parti minn triq li kienet xi ffit għat-telgħa. Jidher żgur li, qabel ma l-karozza misjuqa mill-imħarrek qabdet ir-rota tal-attur, l-imħarrek ra x'kien qiegħed jigrri u ipprova jwaqqaf il-karozza. Ma seħħlux jagħmel dan qabel laqat ir-rota tal-attur. Wara l-attur kien hemm xi karozzi li kienu fuq il-korsija ta' ġewwa tal-karozza. L-attur jgħid li beda jxejjer

²⁴ App. Ċiv. 20.1.1964 fil-kawża fl-ismijiet *Galdes vs Micallef* (Kollez. Vol: XLVIII.i.59); u App. Inf. 22.11.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Elmo Insurance Agency Limited noe et vs Carmel Vella Clark*

²⁵ App. Ċiv. 5.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Lawrence Caruana vs Anthony Falzon*

²⁶ P.A. TM 7.7.2004 fil-kawża fl-ismijiet *GasamMamo Insurance Ltd. vs Paul Portelli*

²⁷ App. Krim. Inf. DS 29.3.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Il-Pulizija vs Mario N. Grech*

driegħu l-lemni²⁸ biex juri li kien sejjer jaqleb għall-karreġgata ta' barra. Jgħid ukoll li, sa ma daħal fuq il-korsija ta' barra, ma kien ra l-ebda karozza fuq dik il-korsija;

Illi l-Qorti tqis li l-marka tal-*brake* rilevata mill-Pulizija fl-iskizz tal-ħabta tagħti prova konkreta li l-ħabta ma seħħitx tabilħaqq għaliex l-attur qaleb minn korsija għal oħra għall-għarrieda. Lanqas ma toqgħod fuq id-deduzzjonijiet magħmulin mill-attur fix-xhieda tiegħu u mtennija fin-nota ta' sottomissjonijiet imressqa f'ismu. Madankollu, dawk il-marki tar-rota tal-karozza misjuqa mill-imħarrek – dritti xemgħa u paralleli mat-tul tal-karreġgata – jixhdu bla ebda ekwivoku li (i) meta l-imħarrek ra x'kien qiegħed isir (mill-anqas disa' metri 'l bogħod qabel laqat ir-rota tal-attur) kellu dehra ċara ta' x'kellu f'moħħu jagħmel l-attur; (ii) li dak li ra l-imħarrek kien meta l-attur kien quddiemu sewwa u mhux, kif jallega, kważi ħdejh; u (iii) li meta wieħed iqis il-velocitajiet relattivi bejn rota tinsaq għat-telgħa u vettura mekkanizzata, ma jidhirx li huwa verosimili li kieku r-rota kienet tassew biswit il-karozza misjuqa mill-imħarrek, mal-ħabta kienet sejra tispicċa maqbuda taħt il-parti ta' quddiem tal-karozza u l-attur imtajjar 'il quddiem bla ma jaħbat mal-istess karozza jew itir għal fuqha. Kollox għalhekk juri li, meta l-karozza misjuqa mill-imħarrek laqtet ir-rota misjuqa mill-attur, din tal-aħħar kienet fuq il-karreġgata ta' barra u quddiem l-istess karozza;

Illi hawnhekk jidhol fis-seħħ prinċipju ieħor dwar il-ħtija f'ħabta. Dan huwa l-preżunzjoni tal-ħtija fuq is-sewwieq li jkun wara vettura oħra. Hemm xi fehmiel li jgħidu li f'każ ta' ħabta bejn vetturi li jkunu mexjin wara xulxin huwa dejjem is-sewwieq li jkun fuq wara li jaħti għall-ħabta billi huwa fid-dmir li jara sewwa x'ikun għaddej (iżomm "*a proper lookout*") quddiemu²⁹. Minbarra dan, il-ħtija ta' sewwieq li jkun jinsab fuq wara ta' vettura oħra tintrabat mal-bogħod xieraq li jkun inżamm mill-vettura li tkun quddiem: b'mod li jekk ma jinżammx dan il-bogħod, allura f'każ ta' ħabta l-ħtija terġa' lura fuq is-sewwieq ta' wara li jkun ġab lill-nnifsu f'qagħda li ma setax jevita l-ħabta³⁰;

Illi madankollu, diġa ntwera aktar qabel li hemm xi ċirkostanzi fejn l-ebbusija ta' din ir-regola taqa' jekk ikun hemm element ta' kontributorjeta' tas-sewwieq li jkun fuq quddiem. Imma biex ikun hemm ħtija kontributorja jeħtieġ jintwera (minn min jallegaha) li kien hemm tassew ħtija min-naħa tal-parti li tippretendi d-danni li tkun tali li, mingħajrha, l-incident ma kienx iseħħ. Iżda jekk in-negligenza tkun tali li

²⁸ F'xi xhieda mogħtija ssemma "right indicator" imam ma ntweriex li r-rota tal-attur kienet tabilħaqq mgħammra b'xi dwal bħal dawn, u jidher li r-riferenza kien għas-sinjali li beda jagħmel bi driegħu.

²⁹ P.A. AJM 3.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Atlas Insurance Agency Ltd et vs Charles Sciberras*

³⁰ P.A. AJM 20.3.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Atlas Insurance Agency Ltd et vs David Peter Elden*

min jiġi mitlub iħallas id-danni seta' jevita dawk id-danni bl-eżerċizzju ta' kura ordinarja, allura x-xilja tal-kontributorjeta' tal-vittma ma tibqax tajba u l-ħtija ddur fuq min seta' jevita l-inċident u ma kienx f'qagħda li jagħmel dan;

Illi f'xi waqt bikri tal-kawża³¹ l-imħarrek qal li tant ma kienx jaħti għall-ħabta li kien meħlus minn Qorti tal-kompetenza kriminali mill-akkużi miġjuba kontriha. Il-Qorti tqis li, minkejja dak li jallega l-imħarrek, ma tressqet l-ebda prova min-naħa tiegħu f'dan is-sens fl-atti ta' din il-kawża. Fit-tieni lok, il-grad ta' prova f'din il-kawża huwa wieħed mistenni f'azzjoni ċivili u jiġifieri fuq bilanċ ta' probabbiltà. Fit-tielet lok, il-proċedimenti ċivili u kriminali jitmexxew għal rashom u ma jiddeterminawx lil xulxin;

Illi, b'gabra ta' dawn il-konsiderazzjonijiet kollha u fid-dawl tal-fatti li ħarġu mill-atti, il-Qorti tasal għall-fehma li ma jistax jingħad li l-attur għamel manuvra li jaqleb għall-għarrieda għal-lemin tiegħu, kif irid li nemmnu l-imħarrek, u ma kien hemm l-ebda sehem min-naħa tiegħu għall-ħsara li kellu jgarrab x'ħin intlaqat mill-karozza misjuqa mill-imħarrek;

Illi l-Qorti għalhekk hija tal-fehma li l-imħarrek waħdu għandu jgorr il-ħtija tal-ħabta li fiha ndarab l-attur u dan billi huwa naqas milli jħares il-ħtiġijiet elementari mistennija minn kull min ikun qiegħed fil-kontroll ta' karozza, l-aktar dak li jkun jaf dak kollu li jkun qed jiġri madwaru³²;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi issa għal-**likwidazzjoni tad-danni mitluba** mill-attur u li l-imħarrek Farrugia trid jagħmel tajjeb għalihom. L-attur qiegħed jitlob biss danni għal telf ta' qligħ għall-ġejjieni (**lucrum cessans**), marbuta mal-korriment li garrab u li jgħid li ħallielu effetti li ma jgħaddux. F'każijiet bħal dawn li l-Qorti għandha quddiemha, wieħed irid joqgħod b'seba' għajnejn li jara li debilita' bħal din ma tkunx inħolqot minn xi okkażjoni li seħħet wara l-inċident jew li ma jkun ikollha xejn x'taqsam miegħu. Wieħed irid joqgħod attent ukoll li min jilmenta minn ġrieħi fejn jipprevali s-sens ta' wġiġħ, ma jkunx qiegħed jagħti lok għal dak li jissejjaħ "*compensation syndrome*", li ma tagħtix lok għal ġustifikazzjoni ta' likwidazzjoni ta' danni³³;

³¹ Ara Nota tal-imħarrek f'paġ. 30 tal-proċess

³² P.A. RCP 26.4.2001 fil-kawża fl-ismijiet **Formosa & Camilleri Ltd. et noe vs Joseph Camenzuli** [Ċit. 427/97] u P.A. PS 21.10.2002 fil-kawża fl-ismijiet **Stefan Bonello vs Carmelo Abela** [Ċit. 1246/92] (mhix pubblikata)

³³ App. Ċiv. 15.1.2002 fil-kawża fl-ismijiet **Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana**

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha f'areġ li, xi sentejn wara l-inċident mertu ta' din il-kawża, reġa' kellu inċident ieħor bir-rotta. F'dak it-tieni inċident kien reġa' gie operat. Il-Qorti tqis li l-ħtija tal-imħarrek ma twassalx biex jintalab jagħmel tajjeb għall-ħsara li ġrat f'ċirkostanzi oħrajn li ma kellu l-ebda sehem fihom. Lanqas ma jixraq li l-attur jingħata f'din il-kawża kumpens għal ħsara li ma saritx fl-inċident mertu tal-każ. F'dan ir-rigward, il-Qorti tqis li l-attur kien raġel biżżejjed li stqarr mal-espert maħtur mill-Qorti li kien kellu inċident ieħor u l-istess espert kien għaqli u attent biżżejjed biex wasal għall-fehma li d-debilta' permanenti li sab fl-attur (għaxra fil-mija) kienet "kollu attribwibbli għal l-ewwel inċident ta' Ottubru 2002"³⁴;

Illi, min-naħa l-oħra, il-Qorti qieset b'reqqa l-provi mressqin mill-attur dwar dan u jidhrilha li hemm nisġa kontinwa bejn iċ-ċirkostanza tad-daqqa li qala' meta ttajjar minn fuq ir-rotta u dak li baqa' jħoss wara dakinhar u d-debilta' li irriżultat direttament minn dik id-daqqa. Il-Qorti hija wkoll soddisfatta li dik id-debilta' seħhet fil-ħin tal-ħabta u kienet effett dirett tagħha li l-ebda traskuraġni min-naħa tal-attur ma ikkontribwiet għaliha;

Illi, fid-dawl ta' dawn is-sejbiet u wara li qieset is-sottomissjonijiet, il-Qorti jidhrilha li għandha toqgħod fuq is-sejba tal-espert maħtur minnha. B'mod partikolari, hija ssib li mill-mod kif l-istess perit mediku sejjes il-fehma tiegħu u wasal biex sab li l-attur isofri minn debilta' li ma tgħaddix ta' għaxra fil-mija (10%), ittieħdu b'qies iċ-ċirkostanzi kollha rilevanti u f'waqthom;

Illi l-attur jippretendi kumpensa ta' danni kemm dwar telf attwali ("*damnum emergens*") u kif ukoll dwar telf għall-ġejjieni ("*lucrum cessans*"). Taħt l-ewwel għamla, huwa jippretendi kumpens għar-rotta li kien riekeb fuqha. Ma jippretendix kumpens għal infieq marbut mal-interventi mediċi għaliex huwa jistqarr li n-nefqa refgħetha l-kumpanija assikuratriċi li magħha kien assikurat³⁵;

Illi dwar il-kumpens għar-rotta, f'areġ li l-attur kien xtraha madwar sena qabel l-inċident. Ressaq dokument³⁶ li nħareġ xhur wara li r-rotta kienet inxtrat. Il-bejjiegħ tar-rotta xehed li l-attur kien qallu joħroġ dak id-dokument wara li kien seħħ l-inċident u għal għanijiet ta'

³⁴ Rapport f'paġ. 139 tal-proċess

³⁵ Xhieda tiegħu Dok "SC1", f'paġ. 24 tal-proċess

³⁶ Dok "B", f'paġ. 10 tal-proċess

assikurazzjoni³⁷. L-istess xhud qal ukoll li wara l-inċident il-ħsarat fir-rota kienu tali li ma kenitx tissewwa³⁸;

Illi l-Qorti ma tħosshix konvinta għal kollox dwar l-imsemmi dokument, l-aktar meta l-attur innifsu stqarr³⁹ li r-rota ma kenitx assikurata. Jinħalaq xi ffit tad-dubju wkoll għaliex l-attur talab l-imsemmi dokument wara li kien seħħ l-inċident mertu tal-każ, għalkemm qabel ma fetaħ din il-kawża;

Illi hu x'inhu l-każ, ma għandu jkun hemm l-ebda dubju li illum il-ġurnata huwa stabil li vettura jew mezz ta' trasport ieħor li tinħareġ fuq it-triq tibda tiff mill-valur tagħha kważi minnufih⁴⁰, u għalhekk iżjed u iżjed jaqa' l-valur tagħha jekk iġġarrab ħsara f'ħabta. Kemm hu hekk, huwa meqjus li tali tnaqqis fil-valur iseħħ ukoll jekk fuqha ssir tiswija bl-aħjar mod⁴¹. Il-jedd ta' kumpens għan-nuqqas ta' valur ta' vettura illum huwa wkoll meqjus bħala wieħed mill-irjus ta' risarciment li l-parti mġarrba tista' titlob minħabba l-ħtija tal-parti l-oħra, l-iżjed fejn il-Qorti tkun sodisfatta li, wara t-tiswija, l-karozza ma tkunx ġiet tiswa daqs kemm kienet tiswa qabel il-ħabta⁴². Iżda, d-deprezzament irid dejjem jitkejjel b'mod li ma jaqbiżx il-valur li l-ħaġa kienet iġġib kieku nbiegħet qabel ma seħħet il-ħabta⁴³ u mhux tabilfors fuq kemm is-sid ikun nefaq biex xtraha⁴⁴;

Illi fil-każ tal-lum, il-ħsara fir-rota kienet tali li ma kienx għaqli ssewwiha. Fi kliem ieħor, ir-rota kienet *written-off*. F'każ bħal dan, huwa prinċipju aċċettat li jekk vettura titqies bħala "*total loss*", is-sid ikun jistħoqqlu jithallas mingħand il-parti l-oħra li tkun ħatja għall-ħabta d-differenza minn kemm kienet tiswa l-vettura dak inhar tal-ħabta u dak li kienet tiswa wara l-ħabta⁴⁵. Biex jitqies kemm kienet tiswa vettura maħbuta wara l-ħabta għall-finijiet ta' kumpens xieraq mill-parti l-ħatja, irid jittieħed qies ukoll tar-regola li l-parti mġarrba tħares l-obbligu li tnaqqas id-danni⁴⁶;

Illi fil-każ tal-lum, għalkemm l-attur xehed li kien xtara r-rota bil-prezz ta' erbat elef u mitejn euro (€4,200), il-Qorti sejra tieħu qies tal-konsiderazzjonijiet li għadhom kemm saru u tqis li, dakinhar tal-ħabta, l-valur tagħha kien niżel għal tlitt elef tliet mija u sittin euro (€3,360)⁴⁷;

³⁷ Xhieda ta' Franco Muscat 3.4.2008, f'pag. 127 tal-proċess

³⁸ *Ibid*, f'pag. 124 tal-proċess

³⁹ Xhieda tiegħu 3.4.2008 f'pag. 128 tal-proċess

⁴⁰ P.A. FDP 3.7.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Cecilia Attard Pirota et vs Marianne Farrugia*

⁴¹ P.A. TM 17.2.2005 fil-kawża fl-ismijiet *Peter Paul Galea vs Mario Farrugia et*

⁴² P.A. PS 28.3.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Michael Camilleri vs Joseph Saliba et*

⁴³ App. Kumm. 1.12.1986 fil-kawża fl-ismijiet *Wright et noe vs Grech* (Kollez. Vol: LXX.ii.396)

⁴⁴ P.A. GCD 12.10.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Alfred Bianchi vs Paul Galea*

⁴⁵ P.A. 28.4.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Richard Casha vs Frans Sammut*

⁴⁶ Maġ. (Għ) AE 3.12.2007 fil-kawża fl-ismijiet *George Saliba vs Dennis Patrick Roberts*

⁴⁷ Deprezzament ta' 20% fis-sena ta' €4200 jiġi €3360 (€4200 x 0.8) billi r-rota kienet ilha għandu sena biss

Illi għalhekk il-Qorti sejra tillikwida t-telf attwali mgarrab mill-attur fl-insemmija somma;

Illi, qabel ma l-Qorti tgħaddi biex tillikwida s-somma ta' danni li għandha tingħata lill-attur bħala kumpens għat-telf fil-gejjieni, huwa meħtieġ li jiġi mistħarreg il-kejl li sejjer jittieñed dwar il-gejjieni li fuqu t-talba attriċi qegħda tinbena. Il-kwestjoni tal-*multiplier* li normalment jintuża bħala meżż biex it-telf ta' qligħ li jingħata l-attur jiġi kalkolat hija waħda li dwarha l-Qrati tagħna f'dawn l-añhar żminijiet flew sewwa. Xi kittieba awtorevoli f'dan il-qasam ifissru l-*multiplier* bħala "*a figure somewhat less than the number of years for which the loss is likely to continue - that is, in a personal injury action, until the plaintiff's injuries cease to affect earnings or the plaintiff dies or retires. This figure is then reduced partly because of the 'contingencies' (i.e. that the plaintiff might not have lived or worked so long or might have lost earnings even if the accident had not occurred), and partly because the plaintiff is going to receive not an income but a capital sum which can be invested to produce an income. The multiplier is not the product of precise calculation, but of estimation in the light of the facts of the particular case and of other comparable cases*"⁴⁸;

Illi huwa stabilitt li l-*multiplier* għandu jibda jitqies minn dak inhar li seħħ l-incident li fih il-vittma tkun ġarrbet il-ġrieħi⁴⁹, u mhux minn dak inhar li l-Qorti tasal għal-likwidazzjoni tas-somma li għandha titħallas bħala danni. Għar-raġunijiet li l-Qorti għandha tfittex qabel kull haġa oħra li tirreintegra kemm jista' jkun lil dak li jkun ġarrab ħsara⁵⁰, u li terġa' tqiegħed lil tali persuna kemm jista' jkun fl-istat li kienet qabel l-incident⁵¹, illum huwa aċċettat u approvat mill-ogħla Qrati tagħna li l-*multiplier* ikun jaqbel sewwa mal-eta' tal-vittma u mhux ma' kriterji arbitrarji⁵², bil-ħsieb li kemm jista' jkun titħaddem ċerta uniformita' f'dan ir-rigward⁵³;

Illi, applikati dawn il-prinċipji għall-fatti riżultanti mill-atti tal-kawża, joħroġ li l-attur kellu tmienja u tletin (38) sena meta seħħ l-incident u, wkoll fid-dawl ta' dak li ngħad iżjed 'il fuq u b'qies ta' dawk li komunement jissejñu *ċ-chances and changes* tal-ħajja, il-Qorti sejra tqis *multiplier* ta' ħamsa u għoxrin (25) bħala applikabbli għall-każ tal-attur;

⁴⁸ Peter Cane, *Atiyah's Accidents, Compensation and the Law* (6th Edit, 1999), paġ. 122

⁴⁹ App. Civ. 16.11.1983 fil-kawża fl-ismijiet *Salvatore Mifsud vs Carlo Camilleri*

⁵⁰ App. Kumm. 26.7.1991 fil-kawża fl-ismijiet *Mary Bugeja noe et vs George Aġius et noe*

⁵¹ Kumm. 11.7.1989 fil-kawża fl-ismijiet *Emanuel Aġius vs Joseph Galea et noe*

⁵² P.A. 15.6.1993 fil-kawża fl-ismijiet *Karen Zimelli vs Michael Sammut*; P.A. RCP 25.1.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Gordon Spiteri vs Waste Control Services Limited*; u App. Civ. 15.1.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Carmelo Micallef St.John et vs Richard Spiteri et*

⁵³ Ara, per eżempju, P.A. LFS 11.2.2011 fil-kawża fl-ismijiet *Ronnie Paċe vs George Camilleri* (mhix appellata)

Illi fid-dawl tal-każ tal-lum u ta' dawn il-konsiderazzjonijiet ma jidhirx li l-Qorti għandha ċċaħhad lill-attur mill-kumpens għar-raġuni li huwa ma tilifx l-impieg tiegħu bis-saħħa tal-incident⁵⁴ u dan għaliex il-liġi ma tagħtix kumpens sempliċement minħabba l-inkapaċità li ggarab il-parti danneġġata, iżda wkoll minħabba t-telf ta' opportunitajiet li dik id-debilta' tkun gabet magħha⁵⁵;

Illi ntwera mill-provi⁵⁶ li d-dhul tal-attur mix-xogħol tiegħu fis-sena 2004 (jiġifieri sentejn wara l-incident) kien ta' bejn wieħed u ieħor sitta u għoxrin elf u ħames mitt ewro (€ 26,500) f'kull sena qabel titnaqqas it-taxxa jew qrib ħames mija u għaxar ewro (€510) fil-gimgha meta l-paga minima kienet ta' mija u ħamsa u għoxrin ewro u wieħed u ħamsin ċenteżmi (€ 125.51)⁵⁷. Fid-dawl tal-*multiplier* li se' jkun imħaddem u fid-dawl taż-żidiet fil-paga li l-attur mistenni li jkollu, l-Qorti sejra tuża multiplikand ta' tletin elf ewro (€ 30,000) fis-sena netti għall-kalkolu tat-telf tal-qliġ għall-gejjieni;

Illi fid-dawl ta' meta qiegħda tingħata s-sentenza, il-Qorti jidhrilha li xieraq li jsir tnaqqis ta' erbatax fil-mija (14%) mis-somma likwidata kif is-soltu jsir meta tkun sejra tingħata somma ta' kumpens f'daqqa;

Illi, għalhekk, il-Qorti qiegħda tqis li d-danni li garrab l-attur bħala *lucrum cessans* jitolgħu għal erbgħa u sittin elf ħames mitt ewro (€ 64,500) [(€ 30,000 x 0.1⁵⁸ x 25⁵⁹ x 0.86)];

Illi b'kollox, il-Qorti qiegħda tillikwida s-somma ta' sebgħa u sittin elf tmien mija u sittin ewro (€67,860) f'*damnum emergens* u f'*lucrum cessans* bħala l-kumpens li l-attur jisthoqqlu jirċievi għad-dannu mgarrab minnu fl-imsemmi incident li għalih kien jaħti l-imħarrek waħdu;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' l-ewwel talba attriċi safejn issib li l-imħarrek waħdu jaħti għall-incident li għara fi Triq Indipendenza, tal-Pieta', nhar it-3 ta' Ottubru, 2002, li fih l-attur garrab għrieħi li ma jgħaddux meta, waqt li kien riekeb rota, ntlaqat mill-karozza tal-għamla *Peugeot 306* registrata BAA-125 misjuqa mill-imsemmi mħarrek;

⁵⁴ App. Civ. 7.7.1998 fil-kawża fl-ismijiet *Gatt vs Carbone noe et* (Kollez. Vol: LXXXII.ii.242)

⁵⁵ P.A. NC 8.10.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Middle Sea Insurance Co Ltd vs Stuart Psaila* (mhix appellata)

⁵⁶ Dok "D", f'pag. 20 tal-proċess

⁵⁷ A.L. 126 tal-1992 kif emendat (L.S. 452.71)

⁵⁸ Jiġifieri l-10% grad ta' debilata' stabilit mill-perit mediku

⁵⁹ Il-*multiplier* applikat għall-każ

Tilqa' t-tieni talba attriċi u tillikwida l-ħsara u d-dannu mgarrbin mill-attur fis-somma ta' sebgħa u sittin elf tmien mija u sittin ewro (€67,860) f'*damnum emergens* u f'*lucrum cessans* bħala l-kumpens li l-attur jistħoqqlu jirċievi u li l-imħarrek irid jagħmel tajjeb għaliha kollha;

Tilqa' t-tielet talba attriċi u tikkundanna lill-imħarrek iħallas lill-attur is-somma ta' sebgħa u sittin elf tmien mija u sittin ewro (€67,860) bħala danni hekk likwidati, flimkien mal-imgħax legali fuq l-imsemmija somma b'señħ mil-lum, sal-jum tal-ħlas effettiv; u

Tordna lill-imħarrek iħallas ukoll l-**ispejjeż tal-kawża**.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----